

Granskning av kommunens arbete mot välfärdsbrott

Knivsta kommun

Innehåll

Sammanfattning och rekommendationer	3
1. Inledning	5
2. Kontrollmiljö och informationsspridning	7
2.1 Det saknas politiskt formulerade uppdrag eller mål som rör välfärdsbrottslighet	7
2.2 Enstaka mål och uppdrag med bäring på välfärdsbrottslighet framgår i verksamhetsplaner	7
2.3 Det saknas övergripande styrande dokument som sätter ramar för arbetet mot välfärdsbrottslighet	7
2.4 Kommunen har en visseblåsarfunktion där signaler om välfärdsbrottslighet kan inkomma	8
2.5 Omvärldsbevakning och kompetenshöjande insatser sker i olika former	8
2.5.1 Viss intern och extern samverkan sker	9
2.6 Bedömning	9
3. Riskbedömningar	11
3.1 Varje nämnd ska årligen fastställa en internkontrollplan baserad på riskanalys	11
3.2 Kommunstyrelsen har identifierat risker för välfärdsbrottslighet i riskanalyser 2024 och 2025	11
3.3 Socialnämnden har identifierat risker för välfärdsbrottslighet i riskanalyser 2024 och 2025	12
3.4 Bedömning	12
4. Kontrollmoment	13
4.1 Kommunstyrelsen	13
4.1.1 Upphandling och avtalskontroll	13
4.1.2 Föreningsstöd	14
4.2 Socialnämnden	16
4.2.1 Försörjningsstöd	16
4.2.2 Assistansersättning	19
4.2.3 Föreningsstöd	21
4.3 Bedömning	21
5. Uppföljning och utvärdering	23
5.1 Uppföljning av arbetet mot välfärdsbrottslighet och incidenter sker i varierande utsträckning	23
5.2 Bedömning	24
6. Svar på revisionsfrågor	25
Bilaga 1 - Källförteckning	27
Bilaga 2 - Revisionskriterier	29

Sammanfattning och rekommendationer

EY har på uppdrag av Knivsta kommuns förtroendevalda revisorer granskat om kommunstyrelsen och socialnämnden har säkerställt en tillräcklig intern kontroll för att förebygga, upptäcka och utreda välfärdsbrott i verksamheterna. Vår sammantagna bedömning är att styrelse och nämnd delvis har säkerställt en tillräcklig intern kontroll för att förebygga, upptäcka och utreda välfärdsbrott i verksamheterna.

I rapporten uppmärksammar vi att det saknas politiskt formulerade uppdrag eller mål som rör välfärdsbrottslighet i kommunfullmäktiges mål och budget för 2025 och 2024. Enstaka mål och uppdrag med bäring på välfärdsbrottslighet framgår i verksamhetsplaner. Därtill saknas av kommunfullmäktige, kommunstyrelsen eller socialnämnden fastställda styrdokument som explicit rör välfärdsbrottslighet. Det finns dock flera övergripande styrande dokument fastställda av kommunfullmäktige eller kommunstyrelsen som sätter vissa ramar för kommunens arbete mot välfärdsbrottslighet. Utöver detta har respektive kontor upprättat rutiner, metodstöd och mallar som stöd vid utredning och kontroller för att säkerställa korrekta utbetalningar.

Det har inte skett någon kommunövergripande kompetenshöjande insats inom välfärdsbrott, inom respektive kontor sker sådana insatser i varierande utsträckning. Behov av att höja kompetens inom välfärdsbrott har lyfts i kommundirektörens ledningsgrupp. Ett pilotprojekt inom vård och omsorg ska genomföras under hösten. Vi ser positivt på detta initiativ och bedömer att det i ett senare skede kan användas för att utveckla det kommunövergripande arbetet. Vi bedömer vidare att det skulle vara bra att implementera en kommunövergripande obligatorisk utbildning inom välfärdsbrott i syfte att generellt öka medvetenheten. Sammantaget bedömer att det sker bra initiativ i verksamheterna avseende styrande dokument och utbildning men att insatser för att förhindra välfärdsbrottslighet kan prioriteras högre på den strategiska agendan och förankras i de kommunala verksamheterna.

Granskad styrelse och nämnd har identifierat verksamheter eller processer som kan vara särskilt utsatta för välfärdsbrottslighet i riskanalyser till internkontrollplanerna för 2025 och 2024. Riskerna berör de områden som har varit föremål för granskningen. Därtill noterar vi att ytterligare risker kopplade till välfärdsbrottslighet nämns i intervjuer, vilket indikerar att det finns en riskmedvetenhet inom kontoren. Vi bedömer att det framgent är av stor vikt att fortsatt analysera verksamhetsrisker kopplat till välfärdsbrottslighet för att säkerställa en heltäckande och effektiv kontroll då välfärdsbrottsligheten ständigt söker nya vägar att utnyttja offentlig verksamhet. Kommunens arbete mot välfärdsbrottslighet har implementerats i varierande utsträckning i granskad styrelses och nämnds kontroller. Det finns många effektiva komponenter i de nuvarande kontrollåtgärderna, men det finns även brister och utrymme för förbättringar.

Kommunstyrelsen och socialnämnden får övergripande information om utvecklingen inom de områden som ingår i granskningen och har i några fall följt upp och diskuterat frågor som berör välfärdsbrottslighet, dock inte som en del i ett systematiskt arbetssätt. Vi bedömer att avsaknad av särskilda strukturer eller forum specifikt för uppföljning av arbete mot välfärdsbrott kan kopplas till frånvaron av styrdokument som ger ramar för arbetet. Vi ser behov av ett mer proaktivt arbetssätt för att säkerställa att det finns en struktur för hantering och uppföljning av välfärdsbrott i det fall sådana fall uppdagas.

Samtantaget bedömer vi det vara väsentligt att stärka arbetet mot välfärdsbrottslighet, på strategisk och operativ nivå och att prioritera och förankra det i hela organisationen.

Mot bakgrund av granskningen rekommenderar vi kommunstyrelsen och socialnämnden följande:

- ▶ Säkerställ att välfärdsbrottsperspektivet beaktas i respektive nämnds planering, med tydligare mål och inriktning för att intensifiera arbetet med att stävja välfärdsbrottslighet.
- ▶ Säkerställ kontinuerlig kompetensutveckling inom välfärdsbrottslighet för förtroendevalda, nyanställda och befintliga anställda. Överväg att implementera en kommunövergripande obligatorisk utbildning inom välfärdsbrott i syfte att öka medvetenheten generellt.
- ▶ Säkerställ att respektive kontor årligen följer upp och återrappporterar vidtagna åtgärder och effekter, inklusive lärdomar utifrån enskilda uppdagade situationer med koppling till välfärdsbrottslighet, till ansvarig styrelse eller nämnd.

Följande rekommendationer lämnas även till kommunstyrelsen:

- ▶ Säkerställ att strategier för att förebygga och förhindra välfärdsbrott i alla kommunens verksamheter är integrerade i befintliga styrande dokument.
- ▶ Stärka det förebyggande arbetet genom att göra riskanalyser och klassningar av avtal och utifrån det planera vilka avtal som ska följas upp regelbundet, stickprovvis och händelsestyrt.
- ▶ Överväg att införa en avtalscontrollerfunktion för att systematisera arbetet med avtalsuppföljningen.
- ▶ Säkerställa en systematisk uppföljning av ideella föreningar i form av verksamhetsbesök och stickprovskontroller baserad på riskvärdering.

Följande rekommendationer lämnas även till socialnämnden:

- ▶ Följ upp att välfärdsbrottslighet även fortsatt motverkas i hanteringen av ett ökande antal ärenden inom försörjningsstöd.
- ▶ I proaktivt syfte, formalisera arbetet mot välfärdsbrottslighet inom assistansersättning i det fall antalet ärenden skulle öka.
- ▶ Arbeta aktivt med omvärldsbevakning i syfte att identifiera exempel och lärdomar från andra kommuner där välfärdsbrott förekommer.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Välfärdsbrott handlar om när en extern aktör - företag eller privatperson otillbörligen utnyttjar medel från det allmänna för egen vinning (SKR).

Regeringen tillsatte 2015 en särskild utredare för att se över välfärdsstatens förmåga att stå emot organiserad och systematisk ekonomisk brottslighet. Syftet var att identifiera risker i välfärdsystemen och andra närliggande skattefinansierade eller skattesubventionerade system för att kunna säkerställa en korrekt användning av offentliga medel samt effektivt förebygga och beivra denna typ av brottslighet. I betänkandet "Kvalificerad välfärdsbrottslighet - förebygga, förhindra, upptäcka och beivra" (SOU 2017:37) anges flera kommunala verksamheter som särskilt utsatta riskområden, bland annat personlig assistans, utbetalningar av ekonomiskt bistånd och föreningsbidrag.

Enligt Brottsförebyggande rådets (Brå) rapport "Välfärdsbrott mot kommuner och regioner" är det av stor vikt att kommuner förebygger och åtgärdar felaktigheter. Brå konstaterar dock att kommuner ofta saknar metoder för att upptäcka och beivra välfärdsbrottslighet. Kommuner behöver därför stärka det förebyggande arbetet samt säkerställa en tydlig process för att hantera problem när de upptäcks.

Det finns risker för att även Knivsta kommun utsätts för välfärdsbrott. Revisorerna har mot bakgrund av detta beslutat att genomföra en granskning av kommunens interna kontroller för att motverka välfärdsbrott. Granskningen inriktas på upphandling och avtalskontroll, försörjningsstöd och assistansersättning, samt föreningsbidrag.

1.2 Syfte och revisionsfrågor

Granskningens syfte är att bedöma om kommunstyrelsen och socialnämnden har säkerställt en tillräcklig intern kontroll för att förebygga, upptäcka och utreda välfärdsbrott i verksamheterna.

Revisionsfrågor som besvaras i granskningen är:

- ▶ Har kommunstyrelsen och socialnämnden identifierat verksamheter eller processer som kan vara särskilt utsatta för välfärdsbrottslighet?
- ▶ Har kommunstyrelsen och socialnämnden säkerställt en god kontrollmiljö avseende risken för välfärdsbrottslighet?
- ▶ Har kommunstyrelsen och socialnämnden rutiner och arbetssätt för att förebygga, upptäcka och agera vid välfärdsbrottslighet?
- ▶ Sprids information om regelverk, riskanalys och kontroller till berörda medarbetare?
- ▶ Sker det en systematisk uppföljning av incidenter kopplade till välfärdsbrottslighet?

1.3 Granskade nämnder och avgränsningar

Granskningen avser kommunstyrelsen och socialnämnden. Granskningen inriktas på upphandling och avtalskontroll, försörjningsstöd och assistansersättning, samt föreningsbidrag. Granskningen är inriktad på den interna kontrollen kopplat till välfärdsbrottslighet, och syftar således inte till att upptäcka eller utreda enskilda välfärdsbrott.

1.4 Metod och genomförande

Granskningens genomförande baseras på dokumentstudier och intervjuer med berörda tjänstepersoner. Samtliga intervjuade funktioner och granskade underlag framgår av källförteckningen.

Granskningen utgår från COSO-modellen¹ för intern kontroll som syftar till att säkerställa att risker undviks och trygghet skapas i organisationen. Modellen består av fem huvudkomponenter: kontrollmiljö, riskanalys, kontrollaktiviteter, information och kommunikation samt uppföljning. Dessa förklaras mer utförligt i rapporten vars disposition följer huvudkomponenterna (komponent ett och fyra har slagits ihop).

1.5 Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses bedömningsgrunder som används i granskningen för analyser, slutsatser och bedömningar. Revisionskriterierna kan hämtas från lagar och förarbeten eller interna regelverk beslutade av fullmäktige. Kriterier kan även ha sin grund i jämförbar praxis eller erkänd teoribildning. I denna granskning utgörs de huvudsakliga revisionskriterierna av:

- ▶ Kommunallagen (2017:725)
- ▶ Bidragsbrottslagen (2017:612)
- ▶ Brottsbalken (1961:700)
- ▶ Offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400)
- ▶ Lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen
- ▶ Lag (2016:1145) om offentlig upphandling
- ▶ Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
- ▶ Socialtjänstlag (2001:453)
- ▶ Socialförsäkringsbalk (2010:110)
- ▶ COSO-modellen för intern kontroll
- ▶ Regelverk, mål, uppdrag och övriga styrdokument beslutade av fullmäktige som bedöms relevanta inom ramen för granskningen

Sammanfattad version av revisionskriterierna finns i Bilaga 2. Tillämpliga bedömningskriterier beskrivs löpande i rapporten.

1.6 Definition av välfärdsbrottslighet

Enligt Polismyndigheten innebär välfärdsbrott att offentligt finansierade trygghetssystem inom stat, region och kommun utnyttjas för egen vinning - av privatpersoner, företag, stiftelser eller föreningar. Det handlar om olika typer av bidragsbrott och bedrägerier. Upphandlingsmyndigheten inrymmer problematiken i begreppet arbetslivskriminalitet.²

¹ Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission

² www.polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/valfardsbrott samt www.upphandlingsmyndigheten.se/motverka-arbetslivskriminalitet

2. Kontrollmiljö och informationsspridning

I detta kapitel redogör vi för iakttagelser och lämnar bedömningar kopplat till nedanstående revisionsfrågor:

- ▶ Har kommunstyrelsen och socialnämnden säkerställt en god kontrollmiljö avseende risken för välfärdsbrottslighet?
- ▶ Sprids information om regelverk, riskanalys och kontroller till berörda medarbetare?

2.1 Det saknas politiskt formulerade uppdrag eller mål som rör välfärdsbrottslighet

I kommunfullmäktiges mål och budget för 2025 och 2024 saknas mål som rör välfärdsbrottslighet. Kommunfullmäktige har formulerat inriktningsmål och uppdrag som övergripande fokuserar på ökad trygghet. I mål och budget för 2025 framgår ett inriktningsmål, där mål om Sveriges tryggaste kommun med lägst brottslighet ingår. Målet berör kommunstyrelsen, samhällsutvecklingsnämnden, samt bygg- och miljönämnden:

- ▶ Inriktningsmål 1: En sund stadsbyggnad för ett trivsamt, tryggt och grönt Knivsta med välmående näringsliv.

2.2 Enstaka mål och uppdrag med bäring på välfärdsbrottslighet framgår i verksamhetsplaner

Kommunstyrelsen har fått uppdrag i samband med kommunfullmäktiges inriktningsmål "Fritids- och kulturaktiviteter som stärker samhällsgemenskapen och folkhälsan samt förebygger utanförskap". Under 2024 var uppdraget att tillgängliggöra kultur och idrott för barn, äldre och funktionshindrade genom riktade medel till ideella föreningar som särskilt jobbar med detta. I kommunfullmäktiges mål- och budget för 2025 framgår samma inriktningsmål med omformulerat uppdrag: stödet till föreningslivet ska vara likvärdigt och bidra till demokratisk utveckling. I kommunstyrelsens verksamhetsplan framgår en planerad åtgärd: utveckla uppföljningen av stödet till föreningslivet både gällande föreningsbidrag och nyttjande av lokaler.

I socialnämndens verksamhetsplan för 2025 framgår under verksamhetsförutsättningar att i samband med trend av ökad andel bidragstagande inom ekonomiskt bistånd höjs kontrollnivån inom nämnden för att motverka olika former av välfärdsbrottslighet. Socialnämnden har upprättat en uppföljningsplan för privata utförare.

2.3 Det saknas övergripande styrande dokument som sätter ramar för arbetet mot välfärdsbrottslighet

Det finns inget av kommunfullmäktige, kommunstyrelsen eller socialnämnden fastställt styrande dokument som explicit rör välfärdsbrottslighet. Det finns dock flera övergripande styrande dokument fastställda av kommunfullmäktige eller kommunstyrelsen som sätter vissa ramar för kommunens arbete mot välfärdsbrottslighet. Däribland en policy mot mutor och bestickning för anställda och förtroendevalda inom kommunen, antagen av kommunfullmäktige i september 2007, som i närtid ska ersättas med en ny korruptionspolicy. Det finns även en rutin för bisysslor framtagna av HR. Det finns en inköps- och upphandlingspolicy fastställd av kommunfullmäktige i september 2014. Till denna finns även riktlinjer för inköp och upphandling, samt direktupphandling beslutat av kommunstyrelsen i februari 2022. Ingen av dessa nämner specifikt välfärdsbrottslighet, men dokumenten berör bland annat att rättssäkerhet och avtalstrohet inom inköps- och upphandlingsverksamheten, att värna förtroendet för kommunen, samt information om avtalsuppföljning. Intervjuade ser behov av att tydliggöra arbete för att motverka

välfärdsbrott i styrdokument gällande upphandling och avtalskontroll, men att detta även förutsätter samtidigt utökade resurser för att kunna arbeta med frågan.

Kommunfullmäktige ska enligt kommunallagen 5 kap 3 § för varje mandatperiod anta ett program med mål och riktlinjer för kommunala angelägenheter som utförs av privata utförare. I programmet ska det framgå hur fullmäktiges mål och riktlinjer samt övriga föreskrifter på området ska följas upp och hur allmänhetens insyn ska tillgodoses. Det senaste programmet i Knivsta kommun antogs av kommunfullmäktige i samband med Mål och budget för 2025.

Det finns regler för föreningsstöd beslutade av kommunstyrelsen i augusti 2022 med krav för att ta emot föreningsbidrag. Socialnämnden har även upprättat riktlinjer för bidrag till ideella föreningar, stiftelser och organisationer inom sociala sektorn, samt för försörjningsstöd och ekonomiskt bistånd. Riktlinjerna inkluderar krav på verksamheten och berör förebyggande av felaktiga utbetalningar, bidragsbrott och åtgärder.

Därtill finns en omfattande mängd rutiner, metodstöd och mallar som stöd vid utredning och kontroller för att säkerställa korrekta utbetalningar. Dessa har respektive kontor upprättat.

2.4 Kommunen har en visselblåsarfunktion där signaler om välfärdsbrottslighet kan inkomma

Knivsta kommun har en visselblåsarfunktion där alla anställda i kommunen, tidigare anställda, personer som söker arbete i kommunen, praktikanter, leverantörer och egenföretagare som utför uppdrag åt kommunen kan rapportera om misstänkta missförhållanden.

Rapporteringen kan ske muntligt, genom ett personligt möte eller som anmälan via ett digitalt formulär med möjlighet att vara anonym. Alla anmälningar behandlas, men handläggs endast om de bedöms inrymmas i visselblåsarsystemets syfte. Vid utredning av ärendet deltar kommunens jurist med egen utsedd förtroendegrupp. Vid risk för opartiskhet utses en utomstående utredare. Den färdigställda utredningen hanteras av ledningsgruppen som vidtar nödvändiga åtgärder.

Av intervjuer framgår att inga anmälningar med bäring på välfärdsbrottslighet har inkommit avseende de områden som ingår i granskningen.

2.5 Omvärldsbevakning och kompetenshöjande insatser sker i olika former

Av intervjuer framgår att det inte har skett kommunövergripande kompetenshöjande insatser inom välfärdsbrott. Behovet av att höja kompetensen inom välfärdsbrott har lyfts i kommundirektörens ledningsgrupp. Intervjuade ser ett behov av ökad kompetens generellt inom området och hur det specifikt kan påverka respektive verksamhet.

Inom respektive kontor sker kompetenshöjande insatser i olika utsträckning. Inom ekonomikontoret beskrivs frågan ha aktualiserats under det senaste halvåret och att det på ledningsnivå diskuteras hur välfärdsbrott ska motverkas. Intervjuade inom fritids- och kulturkontoret beskriver att välfärdsbrott kopplat till föreningsstöd aktualiserats sedan de 2021 hade ett fall med en förening som var skriven i annan kommun. Intervjuade är delaktiga i flera olika nätverk med andra kommuner, bland annat Länsnätverk för chefer till biståndsbedömare där frågor och erfarenhetsutbyte kan lyftas. Välfärdsbrott har inte förekommit frekvent i någon av kommunerna som ingår i nätverket. Ett antal anställda vid kommunledningskontoret samt socialkontorets enhetschefer har gått utbildning i SKR och Brå:s modell för "Crime proofing", som handlar om att analysera regelverk för att förebygga välfärdsbrott. Av intervjuer framgår att ett pilotprojekt inom vård och omsorg ska genomföras under hösten 2025 utifrån Brå:s material om "Crime proofing". Ett fokusområde ska väljas av ledningsgruppen.

Inom vård- och omsorgskontoret beskrivs frågan ha aktualiserats mer de senaste åren, främst inom försörjningsstöd och mindre gällande assistansersättning. Intervjuade beskriver att kompetenshöjande insatser sker både på chefsnivå och på en mer övergripande nivå inom felaktiga utbetalningar av försörjningsstöd, inkluderat extern utbildning från *Piku Utbildningar*, samt deltagande i SKR:s seminarium om att polisanmäla bidragsbrott med fokus på personlig assistans och ekonomiskt bistånd. Alla handläggare inom kontoret har gått en utbildning i rättssäker handläggning. Även nya medarbetare ska genomgå utbildningen. Områdeschefer har bland annat gått på utbildning om anmälningsskyldighet till Försäkringskassan för olika ersättningar och föreläsning av Uppsala kommun rörande deras arbete mot felaktiga utbetalningar. Verksamheten deltar i SKR:s temadagar och nätverk kring felaktiga utbetalningar (FUT). Enhetschefer inom vård- och omsorgskontoret har gått utbildning om anmälningsskyldighet till andra myndigheter och ska under hösten få utbildning i välfärdsbrottslighet. Socialchefen har deltagit på en konferens kring välfärdsbrottslighet och är kommunens representant för samverkan om välfärdsbrottslighet med Region Uppsala.

2.5.1 Viss intern och extern samverkan sker

Intern samverkan sker dels inom respektive kontor, dels över kontorsgränserna. Inom ekonomikontoret sker samverkan mellan upphandlings- och redovisningsenheten. Föreningsbidragsenheten, inom fritids- och kulturkontoret, samverkar med ekonomikontoret. Inom vård- och omsorgskontoret sker samverkan mellan enheter i frågor gällande försörjningsstöd och assistansersättning samt för att arbeta med rätt insats för rätt behov till rätt individ. Vård- och omsorgskontoret har även i flera år arbetat för en sammanhållen socialtjänst där alla enheter samverkar. Det finns även samverkan mellan vård- och omsorgskontoret och Länsstyrelsen.

Inom kommunen finns *Knivsta föreningsråd* som är ett samarbetsorgan för föreningar i kommunen. Av intervjuer framgår att brukarmöten med föreningarna sker årligen och att detta forum används mer än föreningsrådet.

Extern samverkan sker bland annat med Polismyndigheten, Upphandlingsmyndigheten, Inspektionen för Vård och Omsorg (IVO), Försäkringskassan, SKR och med andra kommuner. Kommunen samverkar med andra kommuner bland annat via socialchefsnätverk. Av kommunstyrelsens verksamhetsplan för 2025 framgår att samverkan sker enligt samverkansöverenskommelse med polisen och åtgärdsplan för brottsförebyggande arbete. Av intervjuer framgår att kommunen genomför vissa upphandlingar med Uppsala läns kommuner. Inom ramen för samarbetet med grannkommunerna träffas de varje månad och kan lyfta avtals- och upphandlingsfrågor. Samverkan kopplat till föreningsstöd sker även med riksorganisationer eller förbund.

2.6 Bedömning

Vi bedömer att kommunstyrelsen och socialnämnden *delvis* har säkerställt en god kontrollmiljö avseende risken för välfärdsbrottslighet. Det saknas politiskt formulerade uppdrag eller mål som rör välfärdsbrottslighet i kommunfullmäktiges mål och budget för 2025 och 2024. Kommunfullmäktige har formulerat inriktningsmål och uppdrag som övergripande fokuserar på ökad trygghet. Enstaka mål och uppdrag med bäring på välfärdsbrottslighet framgår i verksamhetsplaner. Kommunstyrelsen har mål kopplade till föreningsbidrag och nyttjande av lokaler. Socialnämnden har mål kring kontroll av ekonomiskt bistånd som explicit kopplas till välfärdsbrottslighet. Det finns inget av kommunfullmäktige, kommunstyrelsen eller socialnämnden fastställt styrdokument som explicit rör välfärdsbrottslighet. Det finns dock flera övergripande styrande dokument fastställda av kommunfullmäktige eller kommunstyrelsen som sätter vissa ramar för kommunens arbete mot välfärdsbrottslighet. Utöver detta har respektive kontor upprättat

rutiner, metodstöd och mallar som stöd vid utredning och kontroller för att säkerställa korrekta utbetalningar.

Vi bedömer att informationsspridning om regelverk, riskanalys och kontroller *delvis* sker till berörda medarbetare. Av intervjuer framgår att det inte skett någon kommunövergripande kompetenshöjande insats inom välfärdsbrott, men att det inom respektive kontor sker i varierande utsträckning. Behovet av att höja kompetens inom välfärdsbrott har lyfts i kommundirektörens ledningsgrupp, där ett pilotprojekt inom vård och omsorg ska genomföras under hösten. Vi ser positivt på detta initiativ och att det kan användas för att utveckla det kommunövergripande arbetet. Vi bedömer dock att det även skulle vara bra att implementera en kommunövergripande obligatorisk utbildning inom välfärdsbrott i syfte att generellt öka medvetenheten. Viss samverkan sker mellan och över kontorsgränser, samt med externa aktörer. Vi bedömer att visselblåsarfunktionen ger goda förutsättningar att rapportera om misstänkta missförhållanden, såsom välfärdsbrottslighet, anonymt.

Sammantaget bedömer vi det vara väsentligt att stärka arbetet mot välfärdsbrottslighet, på strategisk och operativ nivå, och att prioritera och förankra det i hela organisationen. Vi bedömer att det sker bra initiativ i verksamheterna men att insatser för att förhindra välfärdsbrottslighet inte har prioriterats tillräckligt högt på den strategiska agendan och inte förankrats i hela kommunen vid granskningens tidpunkt.

3. Riskbedömningar

I detta kapitel redogör vi för iakttagelser och lämnar bedömningar kopplat till nedanstående revisionsfrågor:

- ▶ Har kommunstyrelsen och socialnämnden identifierat verksamheter eller processer som kan vara särskilt utsatta för välfärdsbrottslighet?

3.1 Varje nämnd ska årligen fastställa en internkontrollplan baserad på riskanalys

Det finns reglemente och riktlinjer för den interna kontrollen. Enligt reglementet som är beslutat av kommunfullmäktige i februari 2025 ansvarar kontorschef för att årligen ta fram ett förslag till internkontrollplan utifrån av verksamheten genomförd riskanalys.

Kommunstyrelsen ges rätt att besluta om risker som ska ingå i berörda nämnders internkontrollplaner. Enligt riktlinjen beslutad av kommunstyrelsen i december 2024 ska en riskanalys genomföras för respektive nämnds verksamhet genom inventering av verksamhetsrisker, bedömning av riskvärde samt val av hantering (accepteras, granskas i internkontrollplanen, omhändertas i utvecklingsarbete eller åtgärdas direkt). Riskerna ska årligen sammanställas i en bruttolista.

3.2 Kommunstyrelsen har identifierat risker för välfärdsbrottslighet i riskanalyser 2024 och 2025

I kommunstyrelsens bruttorisklista för 2024 och 2025 ingår risker inom flera områden som berör områdena välfärdsbrottslighet, föreningsbidrag, samt upphandling och inköp. För samtliga risker framgår befintliga riskvärden, åtgärder och egenkontroller, samt hur riskerna ska hanteras. Risker identifieras även inom den ekonomiska förvaltningen, jäv och bisysslor. Dessa risker accepteras utifrån förekommande arbetssätt, styrdokument och kontroller.

Riskerna inom upphandling och inköp berör dels risk att kommunens upphandlingar inte genomförs enligt lag (LOU) och kommunens styrdokument, dels risk att kommunens inköp inte genomförs enligt ingångna avtal och kommunens styrdokument. Befintliga åtgärder inkluderar riktlinjer och policy, samt löpande information till verksamheterna. För den förstnämnda risken inkluderar åtgärderna även en upphandlingsplan baserat på framtida upphandlingsbehov, kvalitetssäkring av upphandlingar över direktupphandlingsgränsen, rutin och process för upphandling samt framtagande av en årlig upphandlingsplan. Risken hanteras genom att inköp som är av större värde eller av principiell betydelse fångas i upphandlingsplanen. Inköp av lägre värden följs upp genom inköpsanalysen med respektive kontor. Under 2025 införs ett beställarsystem/-organisation som minskar möjligheten till inköp utanför avtal. Risk att kommunens inköp inte genomförs enligt ingångna avtal och kommunens styrdokument följs upp utifrån åtgärder presenterade i 2024 års internkontrollplan. För 2025 accepteras risken utifrån rådande arbetssätt, där den nya beställarorganisationen och inköpssystemet ska minska möjligheten till felaktiga inköp. Utöver tidigare nämnda åtgärder inkluderar åtgärder även ekonomiavstämning i prognosuppföljning, samt samverkan med förvaltningsekonomerna.

Av intervjuer framgår fler kända risker inom upphandling och avtalskontroll. Risker lyfts utifrån Upphandlingsmyndighetens identifiering av riskbranscher, exempelvis inom vård och omsorg, drift och underhåll, samhällsbyggnad samt städ. Risker lyfts även inom bygg och entreprenad där det de kommunala bolagen ansvarar för upphandling. Risker nämns även inom uppföljning av verksamhetsspecifika avtal, exempelvis placeringar i HVB-hem.

Risker inom föreningsbidrag inkluderar risk att föreningar och studieförbund får bidrag på felaktiga grunder, samt risker i nyttjandet av lokaler vilket direkt kopplas till välfärdsbrott. Riskerna accepteras utifrån förekommande arbetssätt, styrdokument och kontroller.

Befintliga åtgärder för risk att bidrag betalas ut på felaktig grund inbegriper åtgärdstrappa, systematiska träffar med föreningar, löpande information om nya riktlinjer, stickprov samt begäran av dokumentation. Utöver tidigare nämnda åtgärder inkluderar befintliga åtgärder för nyttjandet av lokaler uppföljning och analys av insamlad dokumentation.

Inom föreningsbidrag ser intervjuade främst risker inom fritidsbidrag, där mest pengar finns att söka. Detta inkluderar risker med uthyrning till rätt prisnivå utifrån nyttjande av lokaler, främst inom idrott.

3.3 Socialnämnden har identifierat risker för välfärdsbrottslighet i riskanalyser 2024 och 2025

I socialnämndens bruttorisklista för 2024 och 2025 ingår risker inom flera områden som berör områdena välfärdsbrottslighet, hot och våld, samt försörjningsstöd. Risker och åtgärder identifieras även för följsamheten inom upphandling och inköp, samt uppföljning och kvalitetssäkring av utförare i egen och extern regi. För samtliga risker framgår befintliga riskvärde, åtgärder och egenkontroller, samt hur riskerna ska hanteras. Det framgår inga risker för assistansersättning. Till 2025 har en specifik risk rörande välfärdsbrottslighet lagts till. Risken omhändertas genom en utbildningsinsats inom välfärdsbrottslighet och identifiering av sårbarheter för chefer under 2025. Åtgärder inkluderar även att alltid efterfråga legitimation, samt utöka egenkontroll vid utbetalning inom ekonomiskt bistånd. Befintliga åtgärder inkluderar kontroll av utförare inför avtalsskrivning, deltagande i ramavtal, samt avtalsuppföljningar. Andra åtgärder inkluderar registerkontroll innan vissa anställningar, egenkontroll inom utbetalning av ekonomiskt bistånd, arbete utifrån FUT-modellen, samt egenkontroll genom logg-kontroller.

Av intervjuer framgår fler risker inom assistansersättning och försörjningsstöd. För assistans berör detta exempelvis rapportering och utbetalning av sjuklöner. För försörjningsstöd nämns exempelvis risker inom specifika ärenden, relation till hyresvärd, uppföljning mellan ansökningar samt hot och oönskad påverkan.

3.4 Bedömning

Vi bedömer att kommunstyrelsen och socialnämnden *har* identifierat verksamheter eller processer som kan vara särskilt utsatta för välfärdsbrottslighet i riskanalyser till internkontrollplanerna för 2025 och 2024. Riskerna berör de områden som har varit föremål för granskningen. För samtliga risker framgår riskvärden, åtgärder och egenkontroller, samt hur riskerna ska hanteras. Därtill noterar vi att ytterligare risker kopplade till välfärdsbrottslighet nämns i intervjuer, vilket indikerar att det finns en riskmedvetenhet inom kontoren.

Vi ser positivt på att risker kopplade till välfärdsbrottslighet inkluderas i riskanalyserna. Att inte analysera risker för välfärdsbrottslighet medför att potentiella hot och sårbarheter inom verksamheterna inte blir identifierade och hanterade. Vi bedömer därför att det framgent är av stor vikt att fortsatt analysera verksamhetsrisker kopplat till välfärdsbrottslighet för att säkerställa en heltäckande och effektiv kontroll då välfärdsbrottsligheten ständigt söker nya vägar att utnyttja offentlig verksamhet.

4. Kontrollmoment

I detta kapitel redogör vi för iakttagelser och lämnar bedömningar kopplat till nedanstående revisionsfråga:

- ▶ Har kommunstyrelsen och socialnämnden rutiner och arbetssätt för att förebygga, upptäcka och agera vid välfärdsbrottslighet?

4.1 Kommunstyrelsen

Kommunstyrelsen leder ekonomikontorets och fritids- och kulturkontorets verksamheter. I verksamheterna ingår bland annat upphandling och avtalskontroll, samt föreningsstöd.

4.1.1 Upphandling och avtalskontroll

Kommunens upphandlingsfunktion är centraliserad och är en del av ekonomikontoret. Enheten består av upphandlingschef och tre upphandlare med olika ansvarsområden.

Enligt riktlinjer för inköp och upphandling³ ansvarar upphandlingsenheten för upphandling av kommungemensamma ramavtal, samt samordning av kommunens upphandlingsbehov, att genomföra upphandling av specifika upphandlingsobjekt på uppdrag av ansvarig nämnd, samt vara ett stöd till verksamheten vid upphandlings- och inköpsfrågor. Upphandlingsenheten ansvarar för avtalsuppföljning av kommungemensamma ramavtal/kontrakt och förlängning av dessa, medan nämnderna ansvarar för uppföljning av avtal de ingått eller avropat. Vid behov kan upphandlingsenheten medverka i särskilda avtalsuppföljningar av verksamhetsspecifika avtal. Ansvar för inköp och upphandling framgår även av kommunstyrelsens delegationsordning⁴.

Stöd och styrande dokument för genomförande av upphandlingar är samlade i *Tendsign*. Det finns mallar för direktupphandlingar publicerade på intranätet. Dessa innehåller exempel på kravspecifikationer, avsnitt om leverantörens förutsättningar (skatter och sociala avgifter, F-skatt och ekonomisk stabilitet), underleverantörer, fakturering, överlåtelse av avtal, hävning, samt förtida uppsägning. Avtalsmallen för upphandling innehåller klausuler för krav på leverantören i förenklat och öppet förfarande. Kraven berör bland annat:

- ▶ Information om uteslutningsgrunder enligt 13-14 kap LOU
- ▶ Ekonomisk och finansiell ställning
- ▶ Redogörelse för underleverantörer
- ▶ Teknisk och yrkesmässig kapacitet
- ▶ Referenser
- ▶ Systematiskt kvalitets-, miljö- och hållbarhetsarbete
- ▶ Ansvarsförsäkring

I mallen ingår skäl för uteslutning vilket kan vara fällande dom i brottmål, åsidosättande av skyldigheter för registrering, att betala skatter eller socialförsäkringsavgifter. Bevis för att dessa krav uppfylls sker i anbudet genom att anbudsgivare signerar en egen försäkran för att intyga att de inte uppfyller skälen för uteslutning, alternativt att anbudsgivare till sitt anbud tillhandahåller de efterfrågade bevisen. Ekonomisk och finansiell ställning undersöks genom utdrag ur affärs- och kreditupplysningsföretaget *CreditSafes* register. Kontroller sker mot Skatteverket, Kronofogden och Bolagsverkets register för skatt, socialförsäkringsavgift, registrering samt tillstånd för att bedriva verksamhet. Avtalsmallen innehåller även avtalsvillkor vid fel och brister (vite, förtida uppsägning, hävning och tvist),

³ Beslutad av kommunstyrelsen den 28 februari 2022.

⁴ Beslutad av kommunstyrelsen den 9 december 2024, giltig från den 1 januari 2025.

samt kontroll av att jäv inte föreligger vid köp av varor, tjänster eller entreprenader. Intervjuade beskriver att de inte har möjlighet att begära utdrag ur belastningsregistret, utan får förlita sig på sanningsförsäkringen. Kontroller av alla leverantörer görs i vinnande läge av de som är föremål för tilldelning av kontrakt.

Som liten kommun finns utmaningar med sakkunskap inom alla upphandlingsområden. I upphandling används Upphandlingsmyndighetens vägledning för riskbranscher samt behovsbedömningar. Enligt intervjuer görs inte riskanalyser eller klassningar av avtal i upphandlingar i dagsläget.

Vi har tagit del av en upphandlingsplan för 2025 som omfattar samtliga kontor. Av denna framgår prioriterade upphandlingar, upphandlingsformer och avropsuppdrag. Av kommunstyrelsens verksamhetsplan för 2025 framgår att antalet aktuella avtal är ungefär 350 och årligt antal upphandlingar ungefär 40 (exklusive direktupphandlingar). Antal leverantörer är ungefär 15 000 och externa leverantörsfakturor ungefär 33 000 per år.

Upphandlingsenheten samarbetar med redovisningsenheten i kontroller av leverantörer. Kommunen använder tjänsten *Betalkontroll* för kontroll av utgående betalningar, främst leverantörsfakturor. Tjänsten skannar av betalningen mot varningslistor, F-skatt, moms, samt kontroll mot tidigare betalningar för att upptäcka fakturadubletter, och ger en avvikelserapport tillbaka.

Enligt intervjuade görs uppföljande kontroller av avtal i dagsläget vid behov och inte systematiskt. En genomgång av, till inköpsvolym sett, mindre avtal har gjorts under april, där flera avvikelser i fakturering noterades. Indikationer kan även inkomma från visselblåsarfunktionen, samt genom synpunkter och klagomål. Intervjuade ser ett behov av utökade resurser för att möjliggöra ett mer systematiskt arbete med avtalsuppföljning, genom systemstöd och där en avtalscontrollerfunktion skulle kunna fokusera på detta arbete. För kontroll av inköp mot avtal görs en årlig inköpsanalys för att spåra "dåliga inköpsbeteenden". Detta rapporteras till samtliga ledningsgrupper. Det finns en mall för hävning av avtal. Hävning har gjorts en gång på grund av att en leverantör försattes i konkurs.

Av kommunstyrelsens verksamhetsberättelse för 2024 framgår att ekonomikontoret har påbörjat projekt med ett datadrivet analysstöd, *PowerBI*, och uppdaterat flertal styrdokument. Enligt uppgift pågår arbete med att bygga upp avtalsdata och att sammankoppla avtals- och ekonomidata för att skapa inköpsanalyser i *PowerBI* i syfte att underlätta avtalsuppföljningen. Vidare pågår en upphandling av ett e-handelsverktyg (beställningsportal) för förbättrade beställningsrutiner och kostnadskontroll. Enligt uppgift pågår rekrytering av en e-handelsadministratörtjänst.

4.1.2 Föreningsstöd

Fritids- och kulturkontoret handlägger och betalar ut stöd till ideella föreningar som är verksamma inom kommunen. Fritids- och kulturkontoret har en föreningsutvecklare som specifikt arbetar mot ideella föreningar. Av intervjuer framgår att tjänsten föreningsutvecklare endast arbetar med fritidsföreningarna och att en annan funktion arbetar med kulturföreningarna. Funktionen föreningsutvecklare ska utifrån ett förändrat behov ersättas, men det är ännu inte klart i vilken form.

Enligt uppgift finns det 46 aktiva föreningar som får stöd från kommunen, varav hälften är barn- och ungdomsföreningar.

Vid ansökan om bidrag finns det ett antal krav som den sökande föreningen måste uppfylla, vilket beskrivs i *Regler för föreningsstöd i Knivsta kommun*⁵. Kravställningen varierar

⁵ Gäller från den 29 augusti 2022 under ansvar av kommunens fritidschef.

beroende på bidragstyp och föreningens typ av verksamhet. Dokumentet *Fördelning av föreningsbidrag i Knivsta kommun* är kopplat till reglerna och beskriver hur beräkning och fördelning sker av föreningsstöden. Enligt uppgifter är detta ett äldre dokument, där viss information är utdaterad gällande ridsportsstödet som beskrivs inte vara infört, men som betalas ut sedan 2023. Internt har uppdaterade beskrivningar utvecklats.

Bidragsformerna är anpassade för föreningar inom kategorierna barn och ungdom, pensionär- och bygdegård. Föreningarna behöver uppfylla både generella och särskilda krav för att räknas som berättigade för bidrag och särskilda lokalsubventioner. Det finns även övriga ideella föreningar som endast behöver uppfylla de generella kraven. Övriga föreningar är inte berättigade till bidrag, men kan exempelvis ha rätt till stöd genom lokalsubventioner i kommunens anläggningar och en plats i kommunens föreningsregister. Undantag gäller för bidragsformerna arrangörsstöd och riskdelning som både kulturföreningar och fria kulturaktörer får söka.

Ansökan görs i kommunens boknings- och bidragssystem *ActorSmartBook (Actor)*. Föreningen behöver ha ett konto och inloggning sker via Bank-ID. I systemet kan föreningen se vilka stöd som föreningen är berättigad att söka. Föreningen fyller i ett formulär och skickar in under angiven ansökningsperiod. Vid ansökan ska specifika dokument redovisas som styrker ansökan. För grundstöd omfattar detta bland annat verksamhetsberättelse, årsmötesprotokoll, ekonomisk redovisning, revisionsberättelse, medlemskap i riksorganisation samt antal bidragsberättigade medlemmar.

Handläggare på fritids- och kulturkontoret bedömer om ansökan uppfyller villkor för stödet och begär kompletteringar vid behov. Ibland görs även en prioritering innan godkännande. Handläggningen avslutas med att ansökan antingen beviljas eller avslås. Av kommunstyrelsens delegationsordning⁶ framgår att enhetschef beslutar i fråga om fördelningar av föreningsbidrag, bokningsbara lokaler och tider samt reklamtyor enligt gällande regeldokument. Beslutet skickas via mejl och till föreningens konto i *Actor*.

Det finns en lathund för utbetalning av föreningsstöd i *Actor*. Lathunden inkluderar steg för kontroll av underlag, granskning av kunduppgifter, samt vem som ska attestera betalningen. Efter attestering, som sker genom tvåstegsgodkännande av föreningsutvecklare och chef för idrott- och fritidsanläggningar, ska utbetalningsunderlaget skickas till ekonomikontoret där genomgång görs i ekonomisystemet *Unit4* som är integrerat med *Actor*. Synkronisering av deltagaravgifter görs mot LOK-stödet⁷ och kontroller genomförs mot andra system som innan utbetalning godkänns i *Actor*. Grundregeln är att stödet ges retroaktivt för genomförd föreningsverksamhet. Vid undantag anges detta i bidragets villkor. Av intervjuer framgår att en controller är involverad vid utbetalning av stöd. Excelfiler nyttjas för att följa utvecklingen över tid och eventuella avvikelser från tidigare år.

Vi har tagit del av en Excelfil med budget, uträkning och sammanställning över utbetalningar för 2024. Vi har även tagit del av utbetalningslistor för 2024 och 2025 från ärendehanteringssystemet *W3D3* som även redovisats för kommunstyrelsen. För 2024 betalades 2 482 516 kr ut, jämfört med budget på 2 609 000 kr. Till och med april 2025 har 1 085 199 kr betalats ut.

⁶ Beslutad av kommunstyrelsen den 9 december 2024, giltig från den 1 januari 2025.

⁷ Enligt Riksidrottsförbundets hemsida står LOK för *statligt lokalt aktivitetsstöd* och avser att stödja föreningsdriven barn- och ungdomsidrott. LOK-stöd kan sökas av varje idrottsförening som är ansluten till något av de specialidrottsförbund som tillhör RF och som bedriver verksamhet för deltagare i åldern 7-25 år.

För aktiva föreningar finns även styrande dokument som reglerar uthyrning, fördelningsrutiner samt reklam i bokningsbara lokaler.⁸ Av intervjuer framgår att dessa är under revidering, vilket är kopplat till uppdraget i verksamhetsplan 2025 att stödet till föreningslivet ska vara likvärdigt och bidra till demokratisk utveckling och åtgärden "utveckla uppföljningen av stödet till föreningslivet både gällande föreningsbidrag och nyttjande av lokaler".

Bokningar som sker enligt föreningstaxa gäller endast för föreningens egna medlemmar. Om kommersiell verksamhet bedrivs läggs taxan om enligt prislista⁹. Det saknas i dagsläget effektiva kontroller av föreningar som vidareförmedlar sina bokade lokaltider till tredje part. Vissa föreningar beskrivs ha incitament att hyra lokal billigt av kommunen och ta ut ett högre pris från andrahandshyresgästen, exempelvis nämns träningscamps. Enligt regelverket ska andrahandshyresgästen hyra direkt av kommunen till en högre hyra. Intervjuade beskriver svårigheter i möjlighet att följa upp detta utan att vara på plats. Kontroll sker av information på föreningars hemsidor och frågor ställs vid indikationer på missbruk av subventionerna.

Av *Regler för föreningsstöd i Knivsta kommun* framgår att kultur- och fritidsförvaltningen kan utföra kontroller på samtliga bidrag, där aktören som beviljas bidrag har en skyldighet att lämna insyn i verksamheten och tillhandahålla efterfrågade handlingar och räkenskaper. Exempel kan vara hyresavtal, närvarokort, medlemsregister och verifikationer. Föreningen ska vid förfrågan redovisa hur bidraget har använts. Aktören ska upplysa kommunen vid förändringar i uppgifter som ansökan och beviljat bidrag har baserats på. Ansvarig nämnd äger rätt att begära återbetalning av stöd, stoppa bidrag och/eller vidta andra åtgärder mot föreningen om bidrag används i strid mot gällande bestämmelser eller för annat ändamål än som uppgivits i ansökan, samt om föreningen bryter mot kommunens regler och riktlinjer för föreningsverksamhet och inte vidtar tillräckliga åtgärder i enlighet med en fördefinierad åtgärdstrappa.

Enligt uppgifter framgår att det saknas en uppföljningsplan, men att föreningsutvecklaren löpande följer upp föreningarnas obligatoriska redovisning i *Actor*. I föreningsutvecklarens uppdrag ingår att genomföra verksamhetsbesök och stickprovskontroller. Av intervjuer framgår att verksamhetsbesök mest gjorts på förekommen anledning och annonseras i förväg i månadsbrev. Ett föreningsbesök ska göras per år, men samtliga har inte hunnit besökas och stickprovskontroller har inte hunnit genomföras.

4.2 Socialnämnden

Socialnämnden leder vård- och omsorgskontorets verksamheter. I verksamheterna ingår bland annat ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. SoL (beslut om försörjningsstöd), personlig assistans enligt 9 § 2 LSS (beslut om assistansersättning), samt föreningsstöd.

4.2.1 Försörjningsstöd

För försörjningsstöd ansvarar vuxenheten inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg (IFO). Enheten består av nio medarbetare som arbetar med försörjningsstöd, där tre medarbetare utreder och bedömer rätten till ekonomiskt bistånd. En gruppleddare ansvarar för handläggningen av felaktiga utbetalningar (FUT) samt arbetar inom mottagningsfunktionen, som bemannas av ytterligare en medarbetare. Inom ramen

⁸ *Regler och rutiner för Knivsta kommuns bokningsbara anläggningar*, beslutad av kommunstyrelsen den 27 mars 2023, giltig från den 1 maj 2023. *Regler, rutiner och priser för reklam i bokningsbara lokaler*, beslutad av kommunstyrelsen den 27 maj 2024, giltig från den 1 juni 2024.

⁹ *Prislista för Knivsta kommuns bokningsbara lokaler*, beslutad av kommunfullmäktige den 28 september 2023.

för mottagningsfunktionen handläggs kortvarigt ekonomiskt bistånd och samtliga nya ärenden passerar mottagningen för en första bedömning.

Enligt intervjuade handläggs cirka 120 ärenden inom ekonomiskt bistånd i månaden, vilket är en ökning på ungefär 30 procent sedan mitten av 2024. Samtidigt har antalet avslag också ökat. En av förklaringarna är en ökad inflyttning till kommunen, där många sökande har långvarigt behov av stöd. Verksamheten fokuserar på metodutveckling för att stärka individers förmåga till egen försörjning. De intervjuade ser ingen koppling mellan det ökade antalet ärenden och fusk eller oegentligheter, men betonar att den höga inflyttningen ställer nya krav på arbetssätt, exempelvis genom fler hembesök. För att möta behovet av förändrade arbetssätt har enheten även nyligen infört drop-in-tider två gånger i månaden. Syftet är att verka förebyggande, öka tillgängligheten samt förbättra uppföljningen i pågående ärenden.

Av verksamhetsberättelsen för årsbokslutet 2024 framgår att ökningen av både nya och långvariga bidragsmottagare kräver ökad samverkan mellan handläggare inom ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsenheten. Ett nytt bedömningsinstrument, *FIA* (Förutsättningar till arbete), implementeras och det finns behov av strukturerad handläggning för FUT-utredningar. Socialnämndens mätning visar en stabil nivå av mottagare av långvarigt ekonomiskt bistånd, med behov av att kartlägga målgruppen för åtgärder, prioriterat med individbaserad systematisk uppföljning (ISU) under 2025.

Som komplement till lagar och rättspraxis antog socialnämnden i november 2020 *Riktlinjer för försörjningsstöd och ekonomiskt bistånd till livsföring i övrigt*. Riktlinjerna omfattar utgångspunkter för handläggningsprocessen, bidragsbrott, förebygga felaktiga utbetalningar, återbetalningsskyldighet samt berörda myndigheter i arbetet. Intervjuade uttrycker behov av revidering. Som komplement till riktlinjerna finns handläggningsstöd för ekonomiskt bistånd. I enhetens checklista för introduktion av nyanställda inom ekonomiskt bistånd ingår avsnitt om hot och våld, mutor och bestickning, kontroller i handläggningsprocessen samt felaktiga utbetalningar. Inom vuxenenheten används en utredningsmall som finns tillgänglig i verksamhetssystemet *VIVA* där handläggning sker.

Enligt rutin för handläggning vid nyansökan avseende ekonomiskt bistånd¹⁰ ansvarar socialsekreterare på vuxenenheten för handläggning. Det ekonomiska biståndet är behovsprövat, beviljas månadsvis och bedöms utifrån aktuell situation. Den enskilde lämnar in ansökan skriftligt, antingen via blankett eller kommunens e-tjänst. Samtycke för informationsinhämtning inhämtas. Handläggaren kontrollerar inlämnade uppgifter och underlag. Kontroll sker även mot externa system: SSBTEK¹¹, Försäkringskassan, Skatteverket, CSN, Infotorg¹² (folkbokföring, antal folkbokförda på adressen, relationer, företagssammanhang), tidigare dokumentation och kännedom från socialnämnden som är relevant för bedömning av rätt till ekonomiskt bistånd. Kontakt ska även tas med andra socialtjänster om sökande uppgett aktualitet i en annan kommun för utredning av jobbstimulans.

Socialsekreteraren träffar den sökande vid ett utredningssamtal, där ID-kontroll genomförs. Vid samtalet ska den sökande underteckna en sanningsförsäkran. Den sökande genomgår även en screeningprocess inom tre månader utifrån olika bedömningsinstrument. Socialsekreteraren sammanställer ett beslutsunderlag och fattar enligt delegationsordningen¹³ beslut i *VIVA* om att avsluta utredningen. Om socialsekreteraren

¹⁰ Fastställd av vuxenenhetens enhetschef den 5 mars 2020, reviderad den 19 september 2024.

¹¹ SSBTEK är en förkortning av sammansatt **bas**tjänst för **ekonomiskt** bistånd. Tjänsten bygger på samverkan mellan statliga myndigheter, organisationer och SKR.

¹² Tjänst som samlar svensk myndighetsinformation.

¹³ Antagen den 2 maj 2024.

inte är delegat (exempelvis nyanställd eller vid särskilda omständigheter) ska det framgå av beslutet att personen är föredragande. Beslutet underrättas via e-tjänst, brev eller muntligt. Den ekonomiska utredningen baseras på hushållets ekonomiska situation under de senaste 1-3 månaderna.

Det finns en rutin för utbetalning av försörjningsstöd som beskriver ansvarsfördelning, arbetsgång och kontrollmoment. Handläggaren utreder och beräknar enligt gällande riksnorm för att sedan besluta om utbetalning. Handläggaren registrerar utbetalningen i VIVA som inte tillåter utbetalning av högre belopp än beslutat. I undantagsfall kan rekvisitioner eller ICA-kort användas. Utbetalningar hanteras i ekonomisystemet Agresso. Betalningar registrerade före kl. 09:00 samma dag förs över till en utbetalningsfil. Ekonomi-/administrativ assistent genomför den praktiska hanteringen av utbetalningar med betalningsfiler till banken. Systemadministratör, vid annan enhet, ansvarar för behörighetsstyrning i verksamhetssystemet och justering av fasta värden (exempelvis riksnormens belopp). Enhetschef granskar och attesterar listan över dagens utbetalningar.

Kontrollmomenten omfattar både manuella och systembaserade kontroller. De manuella kontrollerna inkluderar kontroll av inlämnade underlag (ex. inkomst, hyra, konton), kontroll av identitet och folkbokföring samt rimlighetsbedömning av beslutade belopp. I efterhand utförs även stickprovskontroller avseende kontonummer och beslutsfattare. Intervjuade beskriver även att slumpvisa månadsvisa stickprov görs på ansökningar i VIVA. Stickproven omfattar tio procent av alla ärenden och brukar utgöra åtta till tio personer per månad. Om stickprovskontrollen inte godkänns blir personen automatiskt vald nästa månad igen.

De systembaserade kontrollerna inkluderar *Släppkontroll* och *Kontokontroll*. *Släppkontroll* omfattar att en sammanställning över släppet kontrolleras med information per enhet, tidpunkter och belopp. Upptäcks något som behöver granskas kan information ändras eller justeras, vilket åtgärdas av ärendets handläggare. *Kontokontroll* är en funktion som tillämpas utifrån fördefinierade parametrar för kontroll över godkända betalningar. Information om tidigare utbetalningar och ärenden sparas i systemet och kan inte raderas, vilket möjliggör spårbarhet och granskning i efterhand. Systemet kräver beslutsunderlag och beräkning innan utbetalning kan registreras. Adressuppgifter och personnummer kontrolleras mot folkbokföringsregistret.

Enligt riktlinjen¹⁴ är alla handläggare skyldiga att uppmärksamma felaktigheter i ärenden och indikera att en utredning om felaktig utbetalning ska inledas. Intervjuade beskriver misstänkta ärenden kopplat till relationer mellan hyresgäster och hyresvärdar, personer som ansöker om ekonomiskt bistånd och inte hör av sig mellan ansökningar, samt risker för otillbörlig påverkan och hot. Intervjuade beskriver att de har nolltolerans mot hot, vilket polisanmäls. Enligt delegationsordningen fattar närmast ansvarig chef beslut i fråga om polisanmälan avseende våld eller hot mot tjänsteman. I dagsläget har de ett tiotal pågående FUT-utredningar, varav få avslutas.

Intervjuade beskriver att vid misstänkt fusk görs en förhandsbedömning om en utredning ska inledas och ytterligare dokumentation inhämtas till beslutsunderlag. De använder sig av SKR:s vägledningar och goda exempel för utredningsarbetet, men beskriver en utmaning med att olika kommuner använder olika verksamhetssystem, vilket inte SKR:s vägledning tar hänsyn till. Därmed krävs anpassning för att kunna applicera exemplet på kommunens arbete. I nuläget utgår utredningsarbetet från dokumentet *Stockholms stads handbok för arbetet med att utreda felaktiga utbetalningar och bidragsbrott*¹⁵. Arbeta med att färdigställa handlägningsprocessen och tillhörande rutiner för FUT pågår med Stockholms stads handbok som utgångspunkt. Arbetet inväntar en översyn av samtliga

¹⁴ Riktlinjer för försörjningsstöd och ekonomiskt bistånd till livsföring i övrigt

¹⁵ Dnr: 3.1.1-841/2015

handläggningsprocesser och att berörda medarbetare ska få möjlighet att genomgå en kompetenshöjande insats inför framtagandet av rutiner.

Om det finns anledning att anta att en ekonomisk förmån eller ett ekonomiskt stöd har beslutats, betalats ut eller tillgodoräknats felaktigt eller med ett för högt belopp, ska underrättelse om detta lämnas till den myndighet eller organisation som har fattat beslutet enligt lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. Enligt delegationsordningen fattar områdeschef myndighet beslut i fråga om att polisanmäla misstanke om brott enligt bidragsbrottslagen. Enhetschef fattar beslut i fråga om att återkräva bistånd enligt 4 kap 1 § och 2 § SoL. Intervjuade beskriver att återkrav bevakas och påminnelser skickas, men att en låg andel återbetalas.

4.2.2 Assistansersättning

Kommunen handlägger personlig assistans i ärenden där insatser för grundläggande behov inte överstiger 20 timmar per vecka. När kommunen bedömer att grundläggande behov överstiger 20 timmar anmäls ärendet till Försäkringskassan som ansvarar för överskjutande del. Behovet utreds av biståndshandläggare på biståndsenheten med utgångspunkt i lagstöd, föreskrifter och Försäkringskassans vägledningar. Underlag från läkare, psykologer, arbetsterapeuter samt inhämtade uppgifter om stödbehov från till exempel skola, daglig verksamhet, korttidsvistelse ingår i utredningen. Det saknas riktlinjer för utredningar av behov av LSS-insatser, men en övergripande rutin för utredningar av ansökningar för bistånd eller insatser har tagits fram¹⁶.

Biståndshandläggare ansvarar för utredningsarbetet och eventuella åtgärder. Uppgifter ska i första hand komma från brukaren själv, genom exempelvis personliga samtal. Med samtycke från den berörda personen kan handläggaren inhämta nödvändiga uppgifter och intyg från relevanta instanser eller myndigheter (exempelvis skola, korttidsvistelse, hemtjänst samt hälso- och sjukvård) för att bedöma behovet av stöd. Intervjuade beskriver att handläggarna är uppmärksamma på vad intygen bygger på och intyg kan hämtas från fler än en läkare eller arbetsterapeut. Det finns ingen dokumentation som stöd, intervjuade beskriver att det i det personliga mötet görs en bedömning av om det som beskrivs i underlagen stämmer. Uppgifter kan även samlas in från observationer vid hembesök. Enligt intervjuade är ambitionen att genomföra hembesök i alla utredningar, men det finns för närvarande en brukare som inte ger samtycke till detta. Utrymmet för att genomföra oanmälda hembesök är begränsat utifrån de grundläggande principerna för socialtjänstens arbete och godtas endast i undantagsfall. Av intervjuer framgår att vid nybesök och vid mottagande av nya brukare ska ID-kontroll genomföras och dokumenteras i journalen.

Enligt socialnämndens delegationsordning¹⁷ fattar biståndshandläggare beslut i fråga om biträde av eller ekonomiskt stöd till personlig assistans upp till 50 timmar per vecka. Tidigare fattade enhetschef beslut därutöver, i den senaste revideringen ändrades detta till socialnämndens individutskott, enligt uppgift som en del i att stärka arbetet mot välfärdsbrott. Handläggare fattar beslut i fråga om att anmäla behov av ersättning för personlig assistans till Försäkringskassan. Enhetschef fattar beslut i fråga om att betala ut assistansersättning till annan person än den som är berättigad till insatsen, exempelvis god man/förvaltare.

Den som har blivit beviljad personlig assistans kan välja mellan att själv anställa en eller flera personliga assistenter, eller att låta kommunen eller en privat assistansanordnare utföra assistansen. I Knivsta finns det vid tidpunkten för granskningen fyra assistansärenden där assistansen utförs helt av kommunen och utöver det ett ärende där

¹⁶ Fastställd av enhetschef för biståndsenheten den 17 maj 2023, senast reviderad den 14 juni 2024.

¹⁷ Antagen den 2 maj 2024.

kommunen har avtal med en brukare att utföra assistans med en heltid per vecka. Utöver detta har tre brukare valt privata utförare av två olika bolag, Glaucus Assistans och SAAND Assistans. Avtalen tecknas mellan assistansbolag och brukare, och kommunen debiteras via Försäkringskassan kostnaden för 20 timmar per vecka samt kostnader för sjuklön när assistenten är sjukskriven.

En enskild person som yrkesmässigt bedriver verksamhet med personlig assistans måste enligt 23 § LSS ha tillstånd från IVO. Kommunen har en skyldighet att dels kontrollera att tillstånd finns, dels anmäla till IVO om det finns anledning att anta att någon bedriver personlig assistans utan tillstånd. För att upprätthålla tillståndskravet ska utbetalning till en anordnare som saknar tillstånd nekas. För de externa utförarna ska tillstånd från IVO skickas in i samband med underlag för sjuklöner. Intervjuade beskriver att de även genomför en registerkontroll mot IVO på utförare inför placering. IVO ska kontinuerligt meddela kommunen om det sker några förändringar avseende tillstånden. Intervjuade upplever att kontakten med IVO är bra och att de får information om det skulle vara något som inte fungerar. Enligt uppgifter har det inte inkommit några indikationer på fusk.

Det finns en övergripande rutin för uppföljning av beviljade insatser på individnivå¹⁸. Enligt rutinen ska uppföljningar göras när det behövs utifrån ärendets art. Beslut om personlig assistans gäller vanligtvis i ett eller två år, beroende på ärendets art. Individuppföljningen fokuserar på insatsen, dess kvalitet och ändamålsenlighet, samt eventuella klagomål och synpunkter. Därutöver förekommer flera kontroller direkt kopplade till ersättningar till assistansutförarna. Enhetschef för den kommunala assistansen har kontinuerlig uppföljning med kontorets ekonom, där de i ekonomisystemet *Agresso* kontrollerar beviljade timmar, att ersättningen från Försäkringskassan inkommit och stämmer med utförda timmar aktuell månad. Om timmarna avviker för mycket lyfts frågan med handläggare. Fakturors betalningsstatus finns samlade i en Excelfil där varje utförare har en egen objektкод, även de externa utförarna. I filen fyller de i antalet beslutade och beviljade timmar. Budgeten följs även upp månadsvis av områdeschef för myndighet och IFO i *Agresso*. Ekonomiassistent granskar och konterar fakturan, enhetschef attesterar. Granskningen sker utifrån excelfilen där det framgår hur många timmar per månad som beviljats och därmed hur stor kostnaden ska vara i genomsnitt per månad.

Om en assistent är sjuk och det behövs en ersättare är kommunen skyldig att ersätta de merkostnader som uppstår. Det finns regler för ansökan om ekonomisk ersättning för merkostnad vid ordinarie assistents sjukfrånvaro enligt 9 § 2 LSS¹⁹. Ansökan ska ske löpande vid varje ordinarie assistents sjukdomstillfälle och skickas till biståndsenheten. Ansökan ska innehålla uppgifter som styrker att merkostnader har uppstått. Enligt intervjuade följs sjuklöneutbetalningarna upp i Excelfilen. Arbete pågår med att systematisera och utveckla kontrollen över sjuklöneutbetalningarna, genom att revidera rutinen för begäran av ersättning från Försäkringskassan. Rapportering av sjuklöner från de externa utförarna sker ibland flera månader, och i vissa fall till och med år, i efterskott vilket försvårar upptäckt av fusk. Intervjuade uppger att det är frustrerande att det inte finns någon faktiskt gräns för hur sent sjuklöner kan rapporteras till kommunen och att tremånadersregeln inte respekteras.

Det saknas riktlinjer, rutiner, vägledningar eller checklistor för rapportering och utredning av misstänkta oegentligheter. Intervjuade beskriver att uppgifter om avvikelser kan inkomma från Försäkringskassan, IVO, assistansbolagen eller visseblåsarfunktionen. Intervjuade beskriver att vid misstanke lyfts detta från medarbetare till chef som kontaktar kommunjuristen om hantering. Av delegationsordningen framgår att områdeschef

¹⁸ Fastställd av enhetschef för biståndsenheten den 17 maj 2023, senast reviderad den 14 juni 2024.

¹⁹ Fastställd av socialchef den 29 januari 2019.

myndighet fattar beslut i fråga om återbetalning av ekonomiskt stöd, samt i fråga om att polisanmäla misstanke om brott enligt bidragsbrottslagen.

4.2.3 Föreningsstöd

Socialnämnden ansvarar²⁰ även för att handlägga och besluta om föreningsbidrag för föreningar verksamma inom den sociala sektorn enligt riktlinjer för bidrag till ideella föreningar, stiftelser och organisationer²¹. Föreningsbidraget är ett engångsstöd, där ansökan görs för ny aktivitet eller period. Riktlinjerna inkluderar innehåll i ansökan, krav på föreningen, redovisning av hur bidraget har använts, samt regler kring återbetalning av bidrag och avstängning. Enligt socialnämndens delegationsordning²² fattas beslut i fråga om bidrag till föreningar, organisation med mera av socialnämnden.

Enligt uppgifter tar socialnämnden sällan emot ansökningar om föreningsbidrag och det saknas en budget avsatt för sådana bidrag, utöver två föreningar som årligen får bidrag; BRIS och Brottsofferjouren.

Av tjänsteutlåtande från den 18 oktober 2024 framgår att socialnämnden beviljar föreningsbidrag till BRIS om 60 000 kronor för år 2025. Bris söker bidrag årligen.

Det finns sedan 2018 ett Idéburet Offentligt Partnerskap mellan Knivsta kommun genom socialnämnden och Brottsofferjouren Uppsala län där Knivsta kommun ger 4 kr per invånare och år i bidrag. Utbetalning sker i mars, 2025 utbetalades 84 772 kr till Brottsofferjouren.

4.3 Bedömning

Vi bedömer att kommunstyrelsen *delvis* har rutiner och arbetssätt för att förebygga, upptäcka och agera vid välfärdsbrottslighet inom upphandling och avtalskontroll, samt föreningsstöd. Det görs kontroller av leverantörer i upphandlingsprocessen samt i hanteringen av fakturor. Det förebyggande arbetet kan stärkas genom att göra riskanalyser och klassningar av avtal och utifrån det planerar vilka avtal som ska följas upp regelbundet, stickprovvis och händelsestyrt. Vi ser positivt på det arbete som pågår med att utveckla avtalsuppföljningen och införande av ett e-handelsverktyg. Det finns behov av att systematisera arbete med avtalsuppföljning, exempelvis i form av införande av en avtalscontrollerfunktion. För föreningsstöd finns vissa förebyggande kontroller i ansökningsprocessen som sker digitalt. Det finns även kontroller vid utbetalning, uthyrning och i form av åtgärdstrappan när överträdelser mot riktlinjer har skett. Vi bedömer att det i arbetet med att införa den nya funktion som ska ersätta föreningsutvecklaren finns möjlighet att tydligare systematisera uppföljningen, exempelvis i form av verksamhetsbesök och stickprovskontroller. Vi bedömer att en riskvärdering bör ligga till grund för kontroller och uppföljning.

Vi bedömer att socialnämnden *i huvudsak* har rutiner och arbetssätt för att förebygga, upptäcka och agera vid välfärdsbrottslighet inom försörjningsstöd, assistansersättning och föreningsstöd. Inom försörjningsstöd finns etablerade arbetssätt och kontroller för att motverka felaktiga utbetalningar, där det sedan den 1 april 2025 finns en specifik funktion med ansvar för handläggning av felaktiga utbetalningar. Vi bedömer att det med ett ökande antal ärenden ställs krav på förändrade arbetssätt för att hantera inflödet, samt att fortsatt säkerställa att välfärdsbrottslighet motverkas. Vi noterar även att arbete pågår med att utveckla handlägningsprocessen och tillhörande rutiner för felaktiga utbetalningar.

²⁰ Ansvaret framgår av tidigare beslut om Regler för föreningsbidrag inom det sociala området KS-2021/455 där kommunstyrelsen lämnar över ansvar för bidrag inom socialnämndens område till socialnämnden.

²¹ Beslutade av socialnämnden den 14 november 2024.

²² Antagen den 2 maj 2024.

Antalet ärenden avseende assistansersättning är få och relativt konstanta. Utifrån detta bedömer vi att nämnden har förutsättningar att upprätthålla kontroll över ärendena. I syfte att verka proaktivt ser vi dock att arbetet kan formaliseras vilket vi ser behov av om antalet ärenden skulle öka. Exempelvis genom specifika rutiner för personlig assistans i utredning av ansökningar, kontroll av sjuklöneutbetalningar, rapportering och utredning av misstänkta oegentligheter. Avslutningsvis bedömer vi att förekomsten av föreningsstöd inom nämnden är ringa, vilket ger bättre förutsättningar för kontroll och insyn i ärendena.

5. Uppföljning och utvärdering

I detta kapitel redogör vi för iakttagelser och lämnar bedömningar kopplat till nedanstående revisionsfrågor:

- ▶ Sker det en systematisk uppföljning av incidenter kopplade till välfärdsbrottslighet?

5.1 Uppföljning av arbetet mot välfärdsbrottslighet och incidenter sker i varierande utsträckning

Återrapportering till kommunstyrelsen, dess utskott, och socialnämnden sker bland annat genom muntliga föredragningar på sammanträden vid behov, genom verksamhetsberättelse för delårsbokslut och bokslut, samt uppföljning av internkontrollplanen.

I kommunstyrelsens verksamhetsberättelser för delårsbokslut och årsbokslut för år 2024 redovisas information gällande upphandling och föreningsstöd. Vidare framgår att om regeringens förslag om stärkt skydd för förtroendevalda träder i kraft den 1 juli 2025, kommer kommunen att behöva uppdatera rutiner och säkerhetsåtgärder för att förebygga hot, våld och oegentligheter, samt stärka interna kontroller för att motverka välfärdsbrott och korruption. Ett arbete planeras för att öka medvetenheten om kommunens visselblåsartjänst. Genom visselblåsarfunktionen kan incidenter med koppling till välfärdsbrottslighet rapporteras. Som beskrivits under avsnitt 2.4 har det inte inkommit några ärenden enligt intervjuuppgifter.

Fritids- och kulturkontoret återrapporterar till kommunstyrelsens fritid- och kulturutskott (FOKU) utbetalade föreningsstöd (KS-2024/332 och KS-2025/249). Enligt intervjuer har kommunstyrelsen möjlighet att ställa frågor vid dessa tillfällen. Fritids- och kulturutskottet har inte haft några protokollförda möten under 2024-2025, då protokoll endast förs när utskotten fattar beslut. Under år 2024 och 2025 har fritid- och kulturutskottet endast haft informationsärenden eller berett ärenden inför kommunstyrelsen.

I socialnämndens verksamhetsberättelser för delårsbokslutet och årsbokslutet 2024 redovisas ekonomiskt bistånd och personlig assistans. Fokus är på kostnadsutveckling, volymer och avvikelser mot budget. Till nämnden rapporteras även att avvikelser enligt SoL och LSS. Av Verksamhetsberättelse och bokslut 2024 framgår 17 avvikelser för ekonomiskt bistånd och två för personlig assistans. Inom personlig assistans har det även upprättats en organisatorisk avvikelse. Totalt inom socialnämnden har 189 avvikelser rapporterats under 2024. Avvikelser till följd av utebliven insats eller uppmärksammade brister i omsorg (45 respektive 38 avvikelser) är vanligast förekommande. Antalet rapporterade avvikelser har ökat, en trolig följd av utbildningsinsats och förstärkt fokus på avvikelsehanteringen i organisationen. Misstänkt välfärdsbrottslighet kan fångas upp inom ramen för avvikelserrapportering, det har inte framkommit i granskningen att det finns misstankar om att välfärdsbrottslighet ligger till grund för några rapporterade avvikelser inom granskade områden under 2024.

Av intervjuer framgår även att uppföljning till nämnden sker månadsvis av försörjningsstöd, där en diskussion har förts utifrån kostnadsökningen. Diskussioner har även förts i nämnden om assistansersättning och välfärdsbrott, i relation till exempelvis registerutdrag. Vid sammanträde den 3 oktober 2024 har ordförande föreslagit en utvidgad kontroll av belastningsregister innan nyanställning inom socialnämndens verksamhetsområde, inkluderat äldreomsorgen.

Socialnämnden sammanställer även en årlig patientsäkerhetsberättelse. I patientsäkerhetsberättelsen för 2024 följs det systematiska förbättringsarbetet inom egen regi av personlig assistans upp. Socialnämnden tar även del av IVO:s uppföljning.

Det finns ingen samlad struktur för hur och i vilken utsträckning styrelse och nämnder ska ta del av uppföljning och utvärdering dels av arbetet med att motverka välfärdsbrottslighet, dels incidenter kopplade till välfärdsbrottslighet.

5.2 Bedömning

Vi bedömer att det *de/vis* sker en systematisk uppföljning av incidenter kopplade till välfärdsbrottslighet. Kommunstyrelsen och socialnämnden får övergripande information om utvecklingen inom de områden som ingår i granskningen. Kommunstyrelsen och socialnämnden har i några fall följt upp och diskuterat frågor som berör välfärdsbrottslighet men inte som en del i ett systematiskt arbetssätt. Det har under senare år inte identifierats några fall av välfärdsbrott inom de områden rapporten innefattar. Visselblåsartjänsten kan användas för rapportering av incidenter kopplade till välfärdsbrottslighet. Det har inte rapporterats om några incidenter till visselblåsarfunktionen hittills. Vi bedömer att avsaknad av särskilda strukturer eller forum specifikt för uppföljning av välfärdsbrott kan kopplas till frånvaron av styrdokument som ger ramar för arbetet. Vi ser behov av ett mer proaktivt arbetssätt för att säkerställa att det finns en struktur för hantering och uppföljning av välfärdsbrott i det fall sådana fall uppdagas.

6. Svar på revisionsfrågor

Revisionsfråga	Svar
Har kommunstyrelsen och socialnämnden säkerställt en god kontrollmiljö avseende risken för välfärdsbrottslighet?	Vi bedömer att kommunstyrelsen och socialnämnden <i>delvis</i> har säkerställt en god kontrollmiljö avseende risken för välfärdsbrottslighet. Det sker goda initiativ och åtgärder i verksamheterna i syfte att motverka välfärdsbrottslighet men vi ser ett behov av att ytterligare stärka arbetet på strategisk och operativ nivå samt att förankra detta i hela den kommunala organisationen. Visselblåsarfunktionen ger goda förutsättningar att rapportera om misstänkta missförhållanden, såsom välfärdsbrottslighet, anonymt.
Sprids information om regelverk, riskanalys och kontroller till berörda medarbetare?	Vi bedömer att informationsspridning om regelverk, riskanalys och kontroller <i>delvis</i> sker till berörda medarbetare. Det har inte genomförts någon kommunövergripande kompetenshöjande insats inom välfärdsbrott men det har i varierande utsträckning genomförts utbildningar och informationsinsatser inom intervjuade kontor. Vi ser positivt på att behovet av att höja kompetensen inom området har identifierats av kommunledningen. Vi bedömer att det vore bra att genomföra en kommunövergripande utbildningsinsats i syfte att öka den generella medvetenheten i frågan.
Har kommunstyrelsen och socialnämnden identifierat verksamheter eller processer som kan vara särskilt utsatta för välfärdsbrottslighet?	Kommunstyrelsen och socialnämnden <i>har</i> identifierat verksamheter eller processer som kan vara särskilt utsatta för välfärdsbrottslighet i riskanalyser till internkontrollplanerna för 2025 och 2024. Riskerna berör områden som har varit föremål för denna granskning. I granskningen har ytterligare risker kopplade till välfärdsbrottslighet lyfts, vilket indikerar att det finns en riskmedvetenhet inom kontoren.
Har kommunstyrelsen och socialnämnden rutiner och arbetssätt för att förebygga, upptäcka och agera vid välfärdsbrottslighet?	Vi bedömer att kommunstyrelsen <i>delvis</i> har rutiner och arbetssätt för att förebygga, upptäcka och agera vid välfärdsbrottslighet inom upphandling och avtalskontroll samt föreningsstöd. Det finns kontroller av leverantörer i upphandlingsprocessen men arbetet med riskanalyser och avtalsuppföljning kan stärkas. Avseende föreningsstöd finns ett flertal kontroller. Uppföljning av föreningsstöd genomförs på olika sätt men kan systematiseras ytterligare. Vi bedömer att socialnämnden <i>i huvudsak</i> har rutiner och arbetssätt för att förebygga, upptäcka och agera vid välfärdsbrottslighet. Inom försörjningsstöd finns etablerade arbetssätt och kontroller för att motverka felaktiga utbetalningar. Arbetet med att utveckla handlägningsprocessen och rutiner pågår vilket vi ser positivt på. Socialnämnden har få och relativt konstanta assistansärenden. Utifrån detta bedömer vi att nämnden har förutsättningar att upprätthålla kontroll. I syfte att arbeta proaktivt ser vi dock att arbetet kan formaliseras vilket vi ser behov av om antalet ärenden skulle öka.
Sker det en systematisk uppföljning av incidenter kopplade till välfärdsbrottslighet?	Vi bedömer att det <i>delvis</i> sker en systematisk uppföljning av incidenter kopplade till välfärdsbrottslighet. Kommunstyrelsen och socialnämnden har i några fall följt upp och diskuterat frågor som berör välfärdsbrottslighet men inte som en del i ett systematiskt arbetssätt. Det har inte identifierats några fall av välfärdsbrott rörande granskade områden under senare år. Vi bedömer att det saknas strukturer eller forum specifikt för uppföljning av välfärdsbrott, vilket kan kopplas till avsaknaden av styrdokument som ger ramar för arbetet. Vi ser behov av ett mer proaktivt arbetssätt för att säkerställa att det finns en struktur för hantering och uppföljning av välfärdsbrott om sådana fall uppdagas.

Knivsta kommun den 3 juni 2025

Jakob Hallén
Verksamhetsrevisor, EY

Bianca Cattermole
Verksamhetsrevisor, EY

Bilaga 1 – Källförteckning

Intervjuade funktioner

- ▶ Upphandlingschef, ekonomikontoret
- ▶ Fritids- och kulturchef, fritids- och kulturkontoret
- ▶ Chef för idrott- och fritidsanläggningar, fritids- och kulturkontoret
- ▶ Områdeschef för myndighet och IFO, vård- och omsorgskontoret
- ▶ Områdeschef för utförare vård och omsorg, vård- och omsorgskontoret
- ▶ Enhetschef vuxenheten, vård- och omsorgskontoret
- ▶ Enhetschef biståndsenheten, vård- och omsorgskontoret
- ▶ Enhetschef utförandet för personlig assistans, vård- och omsorgskontoret
- ▶ Administrativ chef, vård- och omsorgskontoret
- ▶ Gruppledare, FUT-arbete, vård- och omsorgskontoret

Granskad dokumentation

- ▶ Mål och budget 2024 samt planeringsramar 2025-2027 för Knivsta kommun
- ▶ Mål och budget 2025 samt planeringsramar 2026-2028 för Knivsta kommun
- ▶ Reglemente för kommunstyrelse och nämnder i Knivsta kommun
- ▶ Reglemente för den interna kontrollen i Knivsta kommun
- ▶ Riktlinjer för den interna kontrollen
- ▶ Rutin för bisysslor
- ▶ Knivsta kommuns policy mot mutor och bestickning
- ▶ Utkast på ny korruptionspolicy
- ▶ Riktlinjer för direktupphandling
- ▶ Riktlinjer för inköp och upphandling
- ▶ Inköps- och upphandlingspolicy
- ▶ Regler för bidrag till ideella föreningar, stiftelser och organisationer
- ▶ Regler för föreningsstöd i Knivsta kommun
- ▶ Regler och rutiner för Knivsta kommuns bokningsbara anläggningar
- ▶ Regler, rutiner och priser för reklam i bokningsbara lokaler
- ▶ Riktlinjer för försörjningsstöd och ekonomiskt bistånd till livsföring i övrigt
- ▶ Riktlinjer för biståndsbedömning enligt socialtjänstlagen för vård och omsorg för äldre och funktionshindrade
- ▶ Årsredovisning Knivsta kommunkoncern 2024
- ▶ Verksamhetsberättelse och delårsbokslut för Knivsta kommunkoncern 2024
- ▶ Kommunstyrelsens delegationsordning
- ▶ Kommunstyrelsens verksamhetsplan 2024 och 2025
- ▶ Kommunstyrelsens verksamhetsberättelse och delårs- och årsbokslut för 2024
- ▶ Kommunstyrelsens internkontrollplaner 2024 och 2025, samt uppföljning 2024
- ▶ Metodstöd och mallar i upphandlingsprocessen
- ▶ Manual – Betalkontroll
- ▶ Avtalsmall för upphandling
- ▶ Processkartläggning av upphandling
- ▶ Upphandlingsplan 2025
- ▶ Utbetalningslistor av föreningsstöd 2024-2025
- ▶ Åtgärdstrappan
- ▶ Fördelning av föreningsbidrag i Knivsta kommun
- ▶ Excelfiler med budget, uträkning och sammanställning av föreningsstöd 2024 och 2025
- ▶ Lathund utbetalning föreningsstöd Actor
- ▶ Prislista för Knivsta kommuns bokningsbara lokaler
- ▶ Socialnämndens delegationsordning

- ▶ Socialnämndens verksamhetsplan 2024 och 2025
- ▶ Socialnämndens verksamhetsberättelse och delårs- och årsbokslut för 2024
- ▶ Socialnämndens internkontrollplaner 2024 och 2025, samt uppföljning 2024
- ▶ Patientsäkerhetsberättelse för socialnämnden år 2024
- ▶ Socialnämndens ekonomiska uppföljning 2024-2025
- ▶ Biståndsenhetens rutiner för utredning efter ansökan och uppföljning av insatser
- ▶ Regler vid ansökan om ersättning för merkostnad vid ordinarie assistens sjukfrånvaro enligt 9 § 2 LSS
- ▶ Personlig assistans i Knivsta kommun
- ▶ Stockholms stads handbok för arbetet med att utreda felaktiga utbetalningar och bidragsbrott
- ▶ Checklista - introduktion av nyanställda ekonomiskt bistånd
- ▶ Fördelning av riksnormen för 2025 utifrån Socialstyrelsen
- ▶ Rutin för nybesök/utredande samtal inom ekonomiskt bistånd
- ▶ FUT-utredningsmall
- ▶ Rutinbeskrivning - utbetalningar av försörjningsstöd

Bilaga 2 – Revisionskriterier

Kommunallagen (2017:725)

Enligt lagens 6 kap. 1 § är styrelsens uppgift att leda och samordna förvaltningen av kommunens angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders och eventuella gemensamma nämnders verksamhet. Kommunstyrelsen ska, enligt 6 kap. 11 §, följa de frågor som kan inverka på kommunens utveckling och ekonomiska ställning. Lagens 6 kap. 6 § anger att nämnderna inom sitt ansvarsområde ska se till att verksamheten bedrivs i enlighet med kommunfullmäktiges mål och riktlinjer, samt i enlighet med lagar och författningar som gäller för verksamheten. De ska även se till att den interna kontrollen är tillräcklig och att verksamheten bedrivs på ett i övrigt tillfredsställande sätt.

Bidragsbrottslagen (2007:612)

Enligt 1 § gäller lagen sådana stöd, bidrag och ersättningar som enligt lag eller förordning beslutas av Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen eller en kommun och avser en enskild person, men betalas ut till eller tillgodoräknas någon annan än den enskilde (ekonomiskt stöd). *Lag (2019:652)*. Enligt 2 § döms den som lämnar oriktiga uppgifter eller inte anmäler ändrade förhållanden som hen är skyldig att anmäla enligt lag eller förordning, och på så sätt orsakar fara för att ett ekonomiskt stöd felaktigt betalas ut, felaktigt tillgodoräknas, betalas ut med ett för högt belopp eller tillgodoräknas med ett för högt belopp, för bidragsbrott. Enligt 6 § ska kommuner göra anmälan till Polismyndigheten om det finns brottsmisstanke. *Lag (2019:652)*.

Brottsbalken (1961:700)

Lagens 9 kap. anger att den som med våld eller hot om våld förgriper sig på en tjänsteman i hans eller hennes myndighetsutövning eller för att tvinga tjänstemannen till eller hindra honom eller henne från en åtgärd i myndighetsutövningen eller för att hämnas för en sådan åtgärd döms för våld eller hot mot tjänsteman till böter eller fängelse i högst två år.

Offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400)

Lagens 1 § reglerar myndigheters, innefattande kommuners, och vissa andra organs handläggning vid registrering, utlämnande och övrig hantering av allmänna handlingar, samt bestämmelser om tystnadsplikt i det allmännas verksamhet och om förbud att lämna ut allmänna handlingar.

Lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen

Enligt 1 § gäller lagen sådana bidrag, ersättningar, pensioner och lån för personligt ändamål som enligt lag eller förordning beslutas av Migrationsverket, Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala studiestödsnämnden, Arbetsförmedlingen, en kommun eller en arbetslöshetskassa och betalas ut till en enskild person (ekonomisk förmån) eller betalas ut till eller tillgodoräknas någon annan än den enskilde (ekonomiskt stöd). *Lag (2019:653)*. Enligt 2 § gäller underrättelseskyldighet för ovan nämnda myndigheter, samt Skatteverket, Kronofogdemyndigheten och Utbetalningsmyndigheten. Skyldigheten gäller inte i Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet. *Lag (2023:459)*. Enligt 3 § ska underrättelse lämnas till den myndighet eller organisation som har fattat beslutet om det finns anledning att anta att en ekonomisk förmån eller ett ekonomiskt stöd har beslutats, betalats ut eller tillgodoräknats felaktigt eller med ett för högt belopp. Har förmån eller stöd beslutats efter överklagande ska underrättelse i stället lämnas till den myndighet eller organisation som följer av 1 §. Underrättelseskyldigheten gäller inte om det finns särskilda skäl. *Lag (2019:653)*.

Lag (2016:1145) om offentlig upphandling

Enligt lagens 1 kap. 2 § gäller den för upphandling som genomförs av en upphandlande myndighet (offentlig upphandling). Lagen reglerar upphandlingsprocessen, där lagens 13 kap. reglerar villkor för uteslutning av leverantörer inkluderat brott, obetalda skatter och socialförsäkringsavgifter, samt missförhållanden i övrigt i fråga om en leverantörs verksamhet. Enligt lagens 14 kap. 1 § får en upphandlande myndighet i upphandlingen ställa krav på att leverantörerna ska vara kvalificerade i vissa avseenden. Kraven får avse endast behörighet att utöva yrkesverksamhet enligt 2 §, ekonomisk och finansiell ställning enligt 3 och 4 §§, eller teknisk och yrkesmässig kapacitet enligt 5 §. Lagens 15 kap. reglerar egen försäkring och utredning om leverantörer.

Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS)

Enligt 1 § innehåller lagen bestämmelser om insatser för särskilt stöd och särskild service åt personer med omfattande funktionsnedsättningar. Enligt 7 § ska den enskilde genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor. Enligt 9 § ger lagen rätt till insatser för särskilt stöd och service, bland annat personlig assistans. Lagen reglerar ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 och uppgifter som ska lämnas till kommunen, samt uppgifter kommunen ska lämna till Försäkringskassan och IVO. Enligt 12 § får kommunen besluta om återbetalning av beviljat ekonomiskt stöd enligt 9 § 2, om den som erhållit stödet eller hans ställföreträdare lämnat oriktiga uppgifter eller på annat sätt har förorsakat att det ekonomiska stödet har lämnats felaktigt eller med för högt belopp. Detsamma gäller om det ekonomiska stödet annars har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som erhållit stödet eller hans ställföreträdare skäligen borde ha insett detta. *Lag (2005:125).*

Socialtjänstlag (2001:453) (SoL)

Enligt socialtjänstlagens 4 kap. 1 § har den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Lagens 9 kap. reglerar socialnämndens rätt att begära återkrav om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakat att ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § betalats ut obehörigen eller med för högt belopp.

Socialförsäkringsbalk (2010:110)

Rätten till assistansersättning regleras av 51 kap. socialförsäkringsbalken. Enligt 51 kap. 22 §, för den som beviljats assistansersättning ska den kommun som enligt 16, 16 c eller 16 d § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade ha ansvar för insatser åt den försäkrade ersätta kostnaderna för de första 20 assistanstimmarna per vecka. *Lag (2011:332).*